

Het Groene Blad

IVN Eerbeek en omstreken jaargang 30 nr.3 2018

De nachtzwaluw

Vlinders in de buurt

Jaarthema fotograferen

Colofon

IVN-Eerbeek en omstreken

IVN, Instituut voor natuureducatie en duurzaamheid, afdeling Eerbeek en omstreken, is een vereniging van vrijwilligers die mensen betreft bij hun (groene) leefomgeving, natuur, milieu en landschap in de gemeente Brummen. IVN-Eerbeek e.o. organiseert activiteiten zoals wandelingen, cursussen en werkzaamheden in het groen voor iedereen.

Lid of vriend worden? Meld je via e-mail aan bij secretaris@ivn-erbeek.nl of via de website.

Contributie (per jaar):

Leden: € 24,- Donateurs: € 12,- Huisgenootleden € 12,- Vriend van IVN Eerbeek € 48,-

Te betalen op IBAN. NL17 RABO 0309 230 705 t.n.v. Penningmeester IVN Eerbeek.

Opzegging vóór november bij secretaris@ivn-erbeek.nl

Wijzigingen in adresgegevens, e-mailadres, graag melden bij secretaris@ivn-erbeek.nl.

Bestuur:

Voorzitter:	Jos Rouland	voorzitter@ivn-erbeek.nl
Secretaris:	Herman Heskamp	secretaris@ivn-erbeek.nl
Penningmeester:	Gerrie den Besten	penningmeester@ivn-erbeek.nl
Lid:	Lambert Kouwenberg	lkouwenberg142@gmail.com
Lid:	vacant	

Contactpersonen werkgroepen:

Excursies:	Sandra Omlo	excursies@ivn-erbeek.nl
Foto:	Joop Gerretse	foto@ivn-erbeek.nl
Natuurtuin:	Gerard Nijhof	natuurtuin@ivn-erbeek.nl
Publiciteit:	Gerard Bosch	publiciteit@ivn-erbeek.nl
Scholing:	Herma Scherpenzeel	scholing@ivn-erbeek.nl
Venel:	Jos Rouland	venel@ivn-erbeek.nl
Jeugd:	vacant	

Het Groene blad

Het Groene Blad is het contact- en informatieblad van IVN-Eerbeek en verschijnt viermaal per jaar. Het blad is van en voor leden en donateurs. Bijdragen zijn van harte welkom.

Overname van artikelen is toegestaan na schriftelijke toestemming van de auteur en de redactie.

Kopij voor Het Groene Blad kan worden verstuurd naar: e-mail publiciteit@ivn-erbeek.nl

Het Groene Blad is eveneens te lezen op de website van IVN-Eerbeek en omstreken www.ivn-erbeek.nl onder publicaties.

Redactie: Gerard Bosch, Jan Coenraads, Jan Groenhof en Lambert Kouwenberg.

Opmaak en vormgeving: Herman Heskamp en Ronald Geerlof.

De uiterste inzenddatum van kopij voor het volgende nummer is 30 september 2018.

ISSN 2543-117X

Het Groene Blad

IVN afdeling Eerbeek - Augustus 2018

Redactioneel

Artikelen, bestemd voor plaatsing in Het Groene Blad, zijn van harte welkom. Het kan blijkbaar niet vaak genoeg worden gezegd, dat zo'n artikel moet worden gestuurd naar redactie@ivn-eebeek.nl als Word-document. Foto's of andere illustraties bij een artikel behoren als afzonderlijke bijlage aan de mail te worden toegevoegd en dienen elk minimaal 2,5 Mb groot te zijn. Alleen bijdragen die op genoemd mailadres worden ontvangen komen met zekerheid tijdig onder ogen van de redactie.

De redactie is verantwoordelijk voor de inhoud van Het Groene Blad. Zij bepaalt echter niet de manier waarop tekst en afbeeldingen worden geplaatst. Deze opmaak gebeurt door anderen aan wie de redactie deze gegevens beschikbaar stelt. Het vorige nummer (van mei) bevatte helaas twee artikelen (de laatste twee in het blad) die niet door de redactie zijn aangeleverd en waarvoor de redactie dan ook geen verantwoordelijkheid kan nemen. Doordat het artikel over de nieuwe Europese privacywet voor wat verwarring heeft gezorgd, wordt in dit nummer een poging gedaan enige verheldering te geven.

Onze activiteiten worden eens per jaar vastgesteld en opgenomen in een folder die wordt uitgedeeld tijdens excursies en evenementen. Aan de hand van de gegevens in deze folder worden tijdig persberichten opgemaakt en toegestuurd aan de lokale en regionale media.

Activiteiten die niet in deze folder staan vermeld maar toch via de media onder de aandacht van het publiek moeten worden gebracht dienen tijdig te worden aangemeld. Dat dient te gebeuren door het bericht te sturen naar publiciteit@ivn-eebeek.nl.

VOORBLAD

IVN vrijwilligers actief op de natuurdag van Natuur Monumenten op landgoed "Het Leusveld".
Foto Herman Heskamp.

De onderste foto is van Gerard Bosch "De keizersmantel duikt steeds vaker bij ons op".

Inhoud

- 4 De nachtzwaluw
- 6 Driemaal is scheepsrecht
- 7 Vlinders in de buurt
- 9 Vier seizoenenwandeling
- 10 Privacywet
- 11 Jaartheme fotograferen
- 13 Hondsdagen
- 15 Aanleveren kopij
- 16 Agenda

Drukker: Editoo B.V. te Arnhem

De nachtzwaluw

AUTEUR: LAMBERT KOUWENBERG

Een zomers geluid op de hei

Elke zomer ga ik er minstens één keer op uit om dat bijzondere geluid te horen. Omstreeks zonsondergang en nog een uur daarna vertoef ik dan, uiteraard met toestemming van de eigenaar, ergens op de hei. Dat zijn de plek en de tijd voor de nachtzwaluw om zijn opmerkelijke snorrende of ratelende zanggeluid dat minutenlang kan aanhouden, te laten horen. Je hart maakt een sprongetje als je eindelijk, soms na lang wachten, de eerste ratel hoort. Je twijfelt nog. Waren het toch die kikkers in het ven...? Maar nee, daarvoor hield het geluid te lang aan. En dan..., daar is ie weer! Nu weet je het zeker, echt en onmiskenbaar: de nachtzwaluw. Nu nog kijken of je hem ook te zien krijgt. En als dat dan óók nog lukt dan kan je dag, wat zeg ik: je zomer, niet meer stuk.

Het geluid.

De nachtzwaluw is zonder twijfel een van de meest intrigerende, mysterieuze vogels van Nederland waaraan veel (griemel)verhalen van bijgeloof kleven. Als de zon onder is beginnen de mannetjes in de schemer laag, sonoor te ratelen. Het is een zang die lang aanhoudt en meestal vanaf een prominent punt, zoals een dode boomtak, wordt

voorgedragen. Zoals bij alle vogels dient de zang twee doelen: de voortplanting en territoriumafbakening. De zang van de nachtzwaluw is, als je goed luistert, tweetonig. Er bestaat een theorie dat de ene toon bij het inademen en de andere bij het uitademen geproduceerd wordt. Vandaar dat de vogel het zo lang kan volhouden. De nachtzwaluw wisselt zijn zang af met balts- en territoriumvluchten waarbij de vleugels boven het lichaam hard tegen elkaar worden geslagen. Vaak hoor je voordat hij daaraan begint een kenmerkend roepje dat klinkt als: “-koewiet”. De alarmroep is een hoog “kwik, kwik, kwik”.

Het uiterlijk.

De nachtzwaluw heeft, net als een zwaluw, lange vleugels en een lange staart maar dat is dan ook de enige overeenkomst met een zwaluw. Hij is namelijk uniek in zijn soort en heeft in Europa zelfs geen enkel familielid. De vogel is van het formaat merel met een grote, afgeplatte kop en grote zwarte ogen. Hij heeft een grijsbruin verenkleed, schorsachtig getekend. In de vlucht zijn de witte vleugelen staartvlekken zichtbaar. Deze zijn bij het mannetje veel groter en daardoor duidelijker dan bij het vrouwtje. Door de kleur en tekening van zijn verenkleed heeft hij overdag een uitstekende camouflage, zowel als hij op de grond vertoef als wanneer hij met zijn korte pootjes overlangs

op een boomtak ligt. Kenmerkend voor deze vogel is zijn grote bek. Hij heeft een kleine snavel maar als hij zijn bek zowel horizontaal als verticaal opent ontstaat er een keelgat zo groot als een ouderwetse rijksdaalder. Deze grote bek is een voordeel bij het in de vlucht vangen van insecten.

Leven en leefgebied.

De nachtzwaluw leeft van vliegende insecten, vooral van nachtvlinders maar ook libellen, kevers en vliegen. Hij jaagt in de schemering en 's nachts en vliegt geruisloos en wendbaar, biddend en dan weer glijdend (een beetje valkachtig).

De nachtzwaluw komt voornamelijk voor op de zandgronden van Oost- en Zuid-Nederland. Op de Veluwe dus, de Sallandse heuvelrug, Drenthe en Brabant, Limburg. Hij voelt zich het meest thuis op heidevelden, kapvlakten en open, droge bossen.

Vanaf eind april komt de vogel vanuit zijn overwinteringsgebied in tropisch Afrika naar Nederland en uiterlijk in september vertrekt hij weer. De nachtzwaluw legt een of twee eieren op de kale grond, dus zonder een nest te maken. Na een broedtijd van 17 of 18 dagen komen de jongen uit die na zo'n 16-17 dagen kunnen vliegen en na 30 tot 35 dagen van de geboorte zelfstandig zijn. In mooie zomers gebeurt het wel dat er twee legsels worden geproduceerd. Terwijl na ongeveer 15 dagen het vrouwtje weer met de eileg begint, neemt het mannetje de zorg voor het eerste broedsel op zich.

De naam.

De nachtzwaluw heeft de Latijnse naam *Caprimulgus europaeus*. Dit betekent: Europese geitenmelker. De Romein Plinius (23-79 na Christus) heeft de vogel deze naam gegeven in navolging van de Griek Aristoteles (384-322 voor Chr.) die het Griekse woord voor geitenmelker gebruikte.

De naam geitenmelker komt voort uit het (bij)geloof van boeren en geitenhoeders dat de vogel met zijn grote bek de melk uit de tepels van geiten zou zuigen waardoor deze droog zouden komen staan. De vogels werden vaak in de buurt van geiten, ook in de stallen, gezien en gehoord. Hun eigenzinnige geluid en de schrikanjagende balts verontrustten de herders zo zeer dat daardoor de mythes ontstonden. De logische verklaring is natuurlijk dat bij de slaappleatsen van de geiten warmte is en uitwerpselen van de geiten die insecten aantrekken. Deze brengen de nachtzwaluw tot dicht bij de mensen en de geiten. Kwam een geit onverwacht droog te staan? De vogel kreeg de schuld.

In het verleden moet de vogel tamelijk algemeen geweest zijn in de zandstreken van ons land. Dit kunnen we afleiden uit de reeks van volksnamen zoals nachtratel, rataar, windflikker (omdat hij met zijn grote bek wijd open insecten vangt) en dagslaper. Die laatste naam is juist. De vogel brengt de dag door op de grond tussen dorre bladeren of plat op een tak.

Hoe gaat het met de nachtzwaluw?

De nachtzwaluw staat op de Rode Lijst omdat de aantallen de afgelopen halve eeuw gestaag terugliepen: van enkele duizenden broedparen tot zo'n zeventhonderd. De oorzaak:

veel leefgebied – open heide – is verdwenen net als het voedsel: vliegende insecten. De soort klimt nu voorzichtig uit het dal. Niemand weet precies waarom en dat past bij zo'n geheimzinnig nachtdier. Gunstig is in elk geval dat er langzaam meer open en natte (dus ook meer insecten) heide komt door recent kaalgekapt plekken waar nachtzwaluwen hun eieren kunnen leggen. Zo ontstaan er meer kansen om deze bijzondere nachtvogel te zien en zijn zomers geluid te horen.

Bronnen:

Vogelbescherming Nederland

Wikipedia

Diverse vogelboeken

Eigen waarneming

Ledenadministratie

Op het moment van deze uitgave van Het Groene Blad, vinder er mutaties plaats binnen onze ledenadministratie. ik krijg bijna dagelijks veranderingen binnen en schuif de actuele wisselingen in het bestand door naar de volgende editie.

Secretaris IVN Eerbeek en omstreken

Driemaal is scheepsrecht

AUTEUR: MYRIAN D'ANJOU

Bijsholing Empese en Tondense Heide woensdag 23 mei 2018 aanvang 19.00 uur.
Gidsen Joop Gerretse en Lambert Kouwenberg

Op de parkeerplaats van de Hallsedijk was al sprake van euforie dat de wandeling nu eindelijk doorging. Geen regen of zware onweersbuien maar een mooie zomeravond.

We vertrokken met 15 personen (inclusief gidsen) via het Van Hasseltpaadje het gebied in. Dit pad is aangelegd door de heer Van Hasselt, zodat de boeren hun land konden bereiken.

We passeren de Veldbeek en Joop vertelt, dat deze verlegd gaat worden. Er is land aangekocht waardoor de beek verder richting Hallsedijk kan opschuiven, zodat het nog natter wordt. We gaan rechts af het grasland in. Hier staat veel klaver. Dit gewas is gezaaid om de stikstof uit de

bodem te halen, zodat het land verder verschaalt. Er wordt meerdere malen per jaar gemaaid en het maaisel wordt afgevoerd.

Via het weiland bereiken we een rij struiken waar nog veel bitterzoet staat. Links en rechts zien we ook nog veel gele lis. Mooi gezicht op zo'n 'zomeravond'. Maar het wordt nog mooier. Bij de Mestweg gekomen vertelt Joop over de twee stroken midden in het gebied, die nog in privébezit zijn. Een eigenaar wil wel meewerken met Natuurmonumenten en zijn stukje openhouden. De andere grondbezitter heeft een strook struikgewas, wat naar mijn bescheiden mening ook zo zijn voordelen heeft voor vlinders en als schuilplaats voor het wild.

Dan gaan wij richting het nattere gebied. Het veld kleurt rood van het gewoon haarmos. Dan moeten we oppassen

voor de vleesetende zonnedauw. Je kunt de druppels kleverige stof op dit plantje goed zien. Via de vlonderbrug bereiken we een wat droger stuk. Het water staat onge-

Foto; Herman Heskamp

veer 40cm onder de brug. Dat is in de winter wel anders. Dan kun je er amper overheen.

Aan de andere zijde van de brug staat dopheide die wat vochtigere grond nodig heeft. De struikheide is hier weg. Dan bereiken wij de Empese heide. Hier staat nog wel de struikheide. De gagel is hier wild en vanzelf gekomen. Hij ruikt heerlijk kruidig. De ondergaande zon schijnt over de roodgekleurde velden van het haarmos. Wij bereiken weer de Mestweg. Joop vertelt dat deze weg de scheiding vormt tussen de Veluwe en de IJsselvallei.

Via de 'hooilanden' lopen we terug. Wij zien peilbuizen voor de waterstand. Joop is vrijwilliger en controleert die regelmatig met een peillood. In de winter staan sommige peilbuizen helemaal onder water en is controleren niet mogelijk en nodig. Via het Van Hasseltpaadje lopen we weer naar de parkeerplaats. We bedanken de gidsen voor de toelichting over dit mooie gebied.

foto: Ronald Geerlof

Vlinders in de buurt

AUTEUR: GERARD BOSCH

Zo'n 25 jaar geleden ben ik begonnen met het monitoren van vlinders. Eerst in de Empese heide waar ik, samen met Chris van Swaay van de Vlinderstichting, een route heb uitgezet. Vanaf 1998 heb ik ook een route gelopen in de Tondense heide. Degene die voordien deze laatste route liep, moest daar door ziekte verder van afzien. Beide routes waren van belang omdat in zowel de Empese- als in de Tondense heide een voor Nederland zeldzame vlinder voorkwam, namelijk het spiegeldikkopje. De enige andere plek in Nederland waar deze vlinder nog voorkwam was in De Peel. Inmiddels is het spiegeldikkopje in de Empese en Tondense heide verdwenen; in 1995 is hij voor het laatst waargenomen in de Tondense heide en een jaar later, op 28 juli 1996 heb ik het laatste exemplaar genoteerd in de Empese heide. (foto 1)

Met de andere vlinders was het elk jaar weer een verrassing; soms waren er veel van een soort en een ander jaar weer minder. Het heideblauwtje is in de loop van de jaren langzaam in aantal toegenomen ook al bleef dat beperkt tot de Tondense heide. In de Empese heide heb ik er ooit één gezien, maar dat was jaren geleden. Blijkbaar is het

zwerfgedrag van deze vlinder niet groot genoeg om vanuit de Tondense heide ook de Empese heide te koloniseren. Pas veel later, in het begin van deze eeuw, zag ik er voor het eerst de kleine ijsvogelvlinder. Ook enkele populaties van eikenpage en groentje konden zich er handhaven.

De grote omslag kwam in 2013. In het najaar van 2012 en de winter daarop heeft Natuurmonumenten op groot-scheepse wijze het natuurreservaat onder handen genomen. Over deze ingreep schreef ik eerder in ons afdelingsblad van november 2013 het artikel 'Als een slagveld'. Niets was nog zoals het was; een blauwgrasland was nu een enorme plas geworden en in plaats van bloeiende Spaanse ruiter zwommen er kleine plevieren en andere watervogels. Zo goed en zo kwaad als mogelijk was heb ik de jaren erna geprobeerd om mijn routes nog te lopen. Het aantal soorten vlinders en hun aantallen waren echter dramatisch ingestort. Op sommige dagen telde ik in beide terreinen bij elkaar nog geen 5 exemplaren en dat waren allemaal witjes. Vorig jaar heb ik besloten mijn monitoringsactiviteiten te beëindigen.

Mijn besluit heb ik aan de Vlinderstichting meegedeeld. Niet alleen ging het om mijn gevoel van teleurstelling om

het verlies van de natuur in natuurreserveaat Empese en Tondense hei en het daaruit voortvloeiende gevoel van nutteloosheid van mijn inzet daar. Ook leek het me vrij nutteloos om vergelijkingen in de ontwikkeling van de vlinderpopulatie te maken tussen twee nu volledig van elkaar verschillende biotopen. Mijn standpunt werd door José Kok van de Vlinderstichting volledig onderschreven. Zij stelde voor om in het terrein een geheel nieuwe route uit te zetten en die te lopen, maar daar heb ik van afgezien. Zo nodig wil ik nog wel meehelpen bij het vaststellen van een nieuwe monitoringsroute. Wie zin heeft om zo'n nieuwe route te lopen kan zich melden bij José Kok van de Vlinderstichting (meetnet@vlinderstichting.nl).

Koolwitjes

Wie zelf groenten verbouwt is ongetwijfeld bekend met koolplanten vol rupsen en kent vast ook de boosdoeners: koolwitjes. Er zijn echter twee soorten koolwitjes, het klein koolwitje en het iets grotere groot koolwitje. Beide kunnen hun eitjes op koolplanten leggen. Als je nu een koolplant met eitjes aantreft, hoe zie je dan van welk witje die zijn? Dat is eenvoudig te onthouden: een groot koolwitje legt een groot aantal eitjes bij elkaar en een klein koolwitje legt elk eitje afzonderlijk op de plant. Soms zie je echter pas dat een koolwitje op bezoek is geweest als de rupsjes beginnen te vreten. Tref je op een blad een hele groep geel-zwarte rupsen bij elkaar aan dan weet je dat die van het groot koolwitje zijn. De vrij egaal-groene rups van het klein koolwitje valt meestal nauwelijks op als je er niet naar op zoek bent. Toch kan op een koolblad meer dan een rups van het klein koolwitje actief zijn.

Koolwitjes tref je bijna overal aan, ook al is er in de verste verte geen koolplant te vinden. Hoe kan dat dan? Zoals in mijn tuin in het voorjaar oranjetipjes vliegen zonder dat er in de buurt een pinksterbloem groeit, zijn koolwitjes voor hun voortbestaan ook niet gebonden aan koolplanten. Rupsen van oranjetipjes heb ik aangetroffen op look-zonder-look, torenkruid en judaspenning. Ze hebben met pinksterbloemen gemeen dat ze kruisbloemigen zijn. Iets dergelijks geldt ook voor koolwitjes.

Dit voorjaar trof ik op de buitenmuur van ons huis een stuk of 20 rupsen en poppen aan van het groot koolwitje.

Afbeelding 2

Afbeelding 3

Ze bleken afkomstig te zijn van de vele look-zonder-lookplanten die vlakbij groeiden. Die rupsen waren allemaal daar naartoe gekropen met de bedoeling om zich er te verpoppen. Verreweg de meeste zouden dat stadium echter niet bereiken want ze bleken te zijn geparasiteerd. Sluipwespen hadden hun eitjes namelijk gelegd in het vretende rupsje en bij de meeste rupsen waren de poppen van deze sluipwespjes al door de huid heen gebarsten. Het leek alsof de rups weer eitjes had gelegd. Op bijgaande foto (2) is links een geparasiteerde rups van het groot koolwitje te zien en rechts een pop. Of uit deze pop over een tijdje een volwassen groot koolwitje zal komen valt nog te bezien, want ook in dat stadium is de vlinder nog aan tal van gevaren blootgesteld, al was het maar van een rondstruinende koolmees op zoek naar voedsel voor zijn jongen. Op de andere foto (3) zijn de sluipwespjes te zien die aan een vlinder het leven hebben gekost.

Vierseizoenenwandeling 2018 nummer twee

AUTEUR: HERMAN HESKAMP

De tijd gaat snel. De tweede wandeling op Groot Engelenburg (golfbaan) zit er alweer op. Net als de voorgaande wandeling werden we weer begeleid door Hennie Beelen. Zij hield nauwlettend de golfers in het oog zodat wij niet in de baan van het balletje liepen.

In het vorige verslag schreef ik, dat we wat dieper in de geschiedenis van het kasteel zouden duiken. Dat kwam voort uit een afspraak met de heer Agricola om ons dit keer rond te leiden van de zolders tot de kelder. Die afspraak is naar het najaar verschoven en zodoende schuift mijn verslag over de historie ook op naar de herfst.

Juni is de bloeimaand bij uitstek. Volgens mij staat dan het grootste deel van de Nederlandse flora in bloei. Wij (leden van IVN-Eerbeek) inventariseren de golfbaan op planten/bomen, insecten en vleermuizen. Op dit moment zitten we al ruim over de 80 planten en kruiden en een twintigtal bomen en heesters. Het gras en de perken op de golfbaan komt voor rekening van het bedrijf dat de baan onderhoudt zodat voor ons de rand en het omliggende terrein overblijft. Buiten het oorspronkelijke kasteelpark bestaat de golfbaan gedeeltelijk uit gemaakte natuur waar eerder weilanden en maisakkers de boventoon voerden. Er liep alleen een gekanaliseerde poldersloot door die weilanden. De toen bestaande bosgebieden zijn gehandhaafd, zij hebben nu een randstruweel, waarbij de watergang meanderend en met verlaagde oevers werd verlegd. Vier poelen zijn aangelegd met als functie het vasthouden van water in het gebied. De grond uit deze poelen is gebruikt om de verhogingen op de golfbaan aan te leggen. Met de vier poelen, stukken rietland, elzenbroekbos en plas-dras situaties in de golfbaan zijn er vele soorten bijgekomen. Rietvogels als rietgors, kleine karekiet,

© Henk Bos

waterral zijn zeker nieuwe soorten. Op de poelen grauwe gans, dodaars, meerkoet en waterhoen. Soorten als fitis en boompieper hebben ook van de ontwikkeling geprofiteerd. De ijsvogel heeft een aantal jaren twee territoria op het landgoed gehad.

Sporen van edelherten en reeën zijn geen uitzondering en tijdens de laatste inventarisatieronde liep er een haas over de baan. In de late avonduren werden de vleermuizen gespot en met 7 soorten was dat geen slechte score.

Op donderdag 28 juni was de publiekswandeling. Met 8 gasten, 4 gidsen en een begeleider hebben we twee uur rondgewandeld over en langs de baan. Sommige plekken op de golfbaan zijn al aardig aan het verschralen waardoor er weer planten groeien die je op de rest van de baan niet ziet. In de randgebieden vonden we groot heksenkruid, dalkruid en witte klaverzuring.

Net als de eerste keer werden we ook nu weer na de wandeling op een heerlijk kopje koffie getrakteerd. De volgende vorseizoenenwandeling op Groot Engelenburg is op donderdag 27 september.

De nieuwe privacywet

AUTEUR: GERARD BOSCH

Wie heeft in mei nu geen brieven of mails ontvangen van allerlei organisaties waarbij men, om welke reden dan ook, bekend is. Dat kan de bank zijn of de krant, de telefoonaanbieder of wie dan ook die over gegevens van ons beschikt. Elk bedrijf, vereniging of organisatie moest namelijk op 25 mei kunnen aantonen op welke wijze zij de privacy van haar klanten/leden beschermt.

Op 25 mei is in de EU de nieuwe privacywet (Algemene Verordening gegevensbescherming, AVG) van kracht geworden. Alle organisaties die gegevens van anderen bewaren en opslaan moeten kunnen aantonen hoe zij deze gegevens beheeren en beveiligen. Dat geldt zowel voor multinationals als voor kleine verenigingen.

Ook de leden en donateurs van onze afdeling hebben in mei hierover een bericht ontvangen. Nu valt de hoeveelheid informatie die wij van onze leden aanhouden reuze mee. Het zal niemand verbazen dat we van alle leden en donateurs de naam, het adres en de woonplaats hebben opgeslagen. Alleen dan is het mogelijk om iedereen ons afdelingsblad toe te sturen. Van onze leden hebben we nog wat meer informatie, te weten een telefoonnummer en een e-mailadres. Deze laatste gegevens hebben we eveneens van enkele van onze donateurs, die deze indertijd beschikbaar hebben gesteld omdat zij onze Nieuwsbrief wilden ontvangen.

Enkele jaren geleden opende het landelijke bureau van het IVN de mogelijkheid om je landelijk als lid aan te melden bij het IVN. Bij de aanmelding via de landelijke website werden nog wat aanvullende gegevens gevraagd, onder meer de geboortedatum en bij welke IVN-afdeling men wilde horen. Die extra gegevens zijn eveneens opgeslagen in het databestand. Bij ons gaat het om een stuk of 10 leden die zich op die manier hebben aangemeld.

Zo te zien beschikken wij dus over weinig en nauwelijks intieme, persoonlijke gegevens. Het spreekt vanzelf dat wij deze gegevens desondanks niet aan derden beschikbaar stellen. Helaas is dit echter niet helemaal te vermijden, want eens per drie maanden gaat een uittreksel van deze lijst met de adresgegevens van leden en donateurs naar de drukker van ons afdelingsblad. Hoe zou anders dit blad van de adressering kunnen worden voorzien? We gaan ervan uit dat ons bestuur met de drukker afspraken heeft gemaakt over hoe verder met deze adresgegevens om te gaan.

Jaarthema fotograferen

Uitzicht op de Nijenbeek

AUTEUR: BARBARA DE JONG

Dit jaar nodigt de redactie elk seizoen twee leden uit om foto(s) uit hun eigen collectie te selecteren en daarover te vertellen. Het beeld staat centraal, de tekst is een toelichting daarop. Het doel van deze serie is om lezers op ideeën te brengen, de natuur op een andere manier te laten beleven en wellicht ook te inspireren om zelf te gaan fotograferen. Aad van Leeuwen en Joop Gerretse vertellen over hun ervaringen in de zomerperiode.

De een gaat op pad om te fotograferen. De ander fotografeert wat op zijn pad komt. Aad is van het tweede type. “Ik wandel veel en vaak ook lang, tot twintig kilometer afhankelijk van met wie ik loop. Ik weet nooit wat ik tegenkom. Soms zie ik onverwachte dingen die ik wil proberen vast te leggen, maar dat lukt niet altijd. Dat hangt ook af van het weer.”

Aads eerste foto is een landschap: uitzicht op de Nijenbeek bij Voorst. “In de verte staat een donjon. Ook al staat de spits niet in het midden, toch wordt je blik er naartoe getrokken. Ik heb heel bewust gezocht naar deze compositie.” Joop analyseert: “Het licht op de beek linksvoor en de donkere bomen rechts sturen je aandacht. Het is lastig fotograferen in de zomer. Overdag heb je te maken met

harde schaduwen. Dan is het moeilijk om te voorkomen dat de zonnige delen niet te licht worden en de beschaduwde stukken niet te donker.” Aad: “Ik experimenteer met over- en onderbelichten.” De doortekening in de wolken en de helderheid van de bomen tonen dat je tot een mooi resultaat kunt komen.

Knopige duizendknoop

Aads tweede foto laat knopige duizendknoop zien. “Eigenlijk is het een onopvallende plant, maar door te hurken creëerde ik deze compositie. Ik houd ervan om de omgeving op de achtergrond zichtbaar te houden. Ande-

ren kiezen ervoor om een close up te maken, dus dichterbij hun onderwerp te kruipen, maar dan vervaagt de achtergrond.” Aads derde foto is een close up. Joop licht het verschil tussen een macro-foto en een close up toe: “Weliswaar is elke macro een close up, maar lang niet elke close up is een macro. Van een echte macrofoto is pas sprake wanneer het onderwerp op ware grootte (of groter), dus 1:1 (of meer), op de camerasensor wordt afgebeeld. Hiervoor heb je een macrolens nodig.” Het bloemhoofd van de duizendknoop staat in de volle zon, wat voor een interessante schittering in de compositie zorgt. Aad tippert: “Bij close-ups kun je eventueel een invulflits gebruiken om de harde schaduwen te temperen. Door heel veel te oefenen krijg ik het steeds beter onder de knie.”

Joop gaat er speciaal op uit om te fotograferen, het liefst heel vroeg in de ochtend. “Het eerste uur na zonsopkomst wordt ‘het gouden uurtje’ genoemd. Drie kwartier voordat de zon op gaat heet het blauwe uurtje. Je mag dan nog niet in natuurgebieden komen. Daar houd ik me strikt aan. Maar vanaf de openbare weg kun je ook mooie dingen fotograferen. Midden op de dag vind je mij op een terras onder een parasol.”

Het gouden uurtje

Joop wandelt niet, Joop kiest. “Ik hoef bij wijze van spreken maar een paar meter te lopen om mijn gewenste onderwerp vast te leggen. Meestal zoek ik ergens bewust naar.” Joop legt zich toe op macro-opnames. In zijn woonkamer hangen grote canvasdoeken met daarop bizar grote ‘kriebelbeestjes’ op bloemen. Het oogt als kunst! Voor de beste macro’s heb je echter ‘toeters’ van lenzen

nodig en die zijn zwaar. Joop: “Ik heb er een gehad, maar die nam ik vanwege zijn gewicht eigenlijk nooit mee. Ik heb hem verkocht en toen een Canon 5 D Mark III gekocht: mijn beste aankoop ooit!” Technische toelichting: “We fotograferen allebei met een digitale spiegelreflexcamera. Aad met een zogenaamde cropcamera, en ik met een full-frame camera.”

Joops eerste foto is een heidellandschap tussen Hoenderloo en Ugchelen bij zonsopkomst. “Het bijzondere is dat je niet de zon zelf ziet, maar een bijzon, de linker om precies te zijn. Dat zie je aan de roze kleur aan de rechterkant; zoals bij een regenboog staat de rode kleur het dichtst bij de zon. Rechts van de zon stond een tweede bijzon.” Bijzonnen zie je in de zomer niet zo vaak, want daarvoor is een koude bovenlucht met ijskristallen erin en sluierbewolking nodig. Een toevalstreffer? Joop lacht fijntjes: “Niet helemaal. Ik kijk naar de weersverwachting.”

Op Joops tweede foto zien we de weidebeekjuffer, langs de Geul in Zuid-Limburg, genomen met een telelens vanaf een meter of drie. De kenmerkende zwarte vlekken op de vleugels zijn vlijmscherp in beeld. “Ik bereid me altijd goed voor. Vroeg in de ochtend zijn insecten nog niet zo vlug, omdat ze dan nog niet opgewarmd zijn. Hij zit op een takje maar ook al vliegt het beestje weg, ik weet dat

Weidebeekjuffer

ze vaak op dezelfde plek terugkomen. Je kunt dus op je gemak scherpstellen en dan maar wachten tot hij weer gaat zitten. Als je kennis hebt van gedrag, dan heb je grote kans van slagen, ook al kan het wel een uur duren.”

De laatste foto, een bloem van de wilde cichorei, is een macro-foto: zo sterk ingezoomd dat het bijna abstracte kunst is. Joop: “Een duik in de bloem, zodat dit een landschap op zichzelf wordt. Ik wilde die prachtige knalblauwe meeldraadjes centraal stellen. Dat de bloemblaadjes onscherp zijn, was een bewuste keus. Deze foto heb ik uit de hand genomen, maar meestal gebruik ik een statief. Dan kun je eventueel de bloemsteel vasthouden tegen het wiebelen in de wind.” Deze foto nam Joop wel midden op de dag, want: “Hier heb je veel licht voor nodig, maar ik werk dan wel ‘in mijn eigen schaduw’.”

De mannen filosoferen wat na. Aads aanpak is wandelen, ergens gaan zitten op een bankje en de zomerzon zien als

Wilde cichorei

een uitdaging. Zijn kijk is globaal, maar wel met oog voor het mooie van de omgeving en zoekend naar een kunstzinnig effect. Joop: "Het fototoestel maakt dat ik anders kijk, gedetailleerder. Ik let meer op vormen en structuren. Ik houd ervan om mensen op het verkeerde been te zetten. Het lijnenspel van de lamellen van een paddenstoel bijvoorbeeld. De kijker moet zich in eerste instantie afvragen waar hij nu eigenlijk naar kijkt. Wat is het? Hoe groot is het? Als er geen achtergrond op het beeld staat, dan zijn de grootte en de context moeilijk in te schatten. Structuren in het zand zijn ook leuk: op de juiste manier gefotografeerd weet je niet of je aan het strand zit bij een kloofje bij de branding of naar de krijtrotsen van Dover kijkt." Joop is lid van een fotografieclub. Het helpt hem aan kennis, ideeën en creativiteit. "Maar het meeste leer je door te doen."

Joop Gerretse heeft een eigen website: www.kiekdenatuur.nl

Foto's: Aad van Leeuwen en Joop Gerretse

Hondsdagen

AUTEUR: HERMAN HESKAMP

De dagen van omstreeks 20 juli tot rond 20 augustus worden de 'Hondsdagen' genoemd. In deze periode, die soms ook weleens iets eerder of later begint, komt de heldere ster Sirius van het sterrenbeeld 'De Grote Hond' gelijk met de zon op. In deze tijd van het jaar is Sirius dus niet zichtbaar.

De Grieken en Romeinen zagen de Hondsdagen als de periode van de grote hitte. Ook voor ons land gaat dat op: de tijd van de Hondsdagen is de warmste van het jaar. Het etmaalgemiddelde van de temperatuur is dan 17 graden en 's middags is 19 tot 24 graden heel normaal.

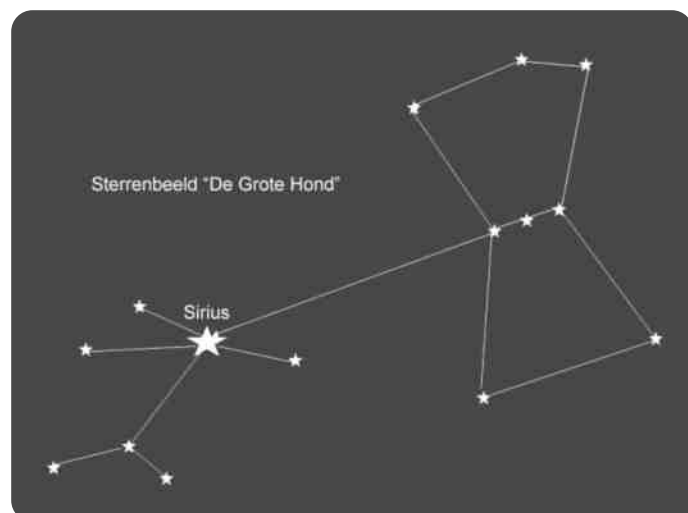
Voor de oude Egyptenaren vielen de Hondsdagen samen met de jaarlijks terugkerende overstroming van de Nijl. Deze overstromingen waren, toen het Nassermeer nog niet bestond, het gevolg van de seizoensregens in Ethiopië, de zuidelijke Soedan en vooral de omgeving van het Victoriameer. In Egypte zelf valt het hele jaar door nauwelijks regen. Een overstromingsperiode, waarbij rivieren buiten hun oevers treden, kennen wij niet, maar de warmte kan wel gemakkelijk voeding geven aan onweersbuien met veel regen in korte tijd en lokale wateroverlast. Een vochtig, warm, broeierig weertype met zo nu en dan een paar stevige buien is karakteristiek voor de Hondsdagen. Voor onze voorouders, die nog niet over koelkasten beschikten, was dat ook de tijd waarin eten en melk sneller waren bedorven.

In verscheidene landen had men vroeger de gewoonte om honden tijdens de Hondsdagen muilkorven om te doen uit vrees voor hondsdolheid. Maar de Hondsdagen hebben verder niets te maken met honden, al kan het tijdens een onweer hondenweer zijn. Het woord 'honde(n)weer', dat er volgens de nieuwe spelling een "n" heeft bijgekregen, is afgeleid van het oud-Nederlandse woord 'ondeweer', dat slecht weer betekent. In het Fries bestaat het woord 'ungetiid'; dat was de zomerperiode tijdens de hooioogst.

Sint-Margriet of Pisgriet, 20 juli, de naamdag van Margaretha van Antiochië.

Deze dag wordt beschouwd als de eerste dag van de Hondsdagen en is vanouds belangrijk voor boeren en buitenlui. Naar verluidt is het weer op Pisgriet bepalend voor het weer van de daaropvolgende weken.

Waarom dat zo is? Het verhaal wil dat Margriet een goede daad had gedaan en dat zij als beloning datgene waar zij mee zou beginnen, zes weken ononderbroken vol zou kunnen houden, zonder ook maar een moment moe te worden. Ze had bedacht dat ze zou gaan spinnen wat veel wol zou opleveren. Maar voor ze begon, wilde ze nog even haar blaas legen. Veel volkse spreuken zijn hier dan ook uit ontstaan.

Sint-Margriet is een 'Merkeldag' Merkeldag (ook wel: lotdag) is de aanduiding voor een dag die in het volksgeloof bijzonder belangrijk is voor het lot van de mens of het weer. Hier horen enkele weerspreuken bij die volgens volksgeloof het weer voorspellen.

't Schone weer van St. Margriet, doet Medardus' (8 juni) macht teniet, maar regent het ook op St. Margriet, 6 weken regen in 't verschiet.

St. Margriet houdt haar water niet.

Als de eerste peer komt met St. Margriet, dan men overal de oogst beginnen ziet.

Als Margriet pist in het riet, zes hele weken boerenverdriet.

Geeft Margriet geen zonneshijn, het hooi zal licht bedorven zijn.

Margaretha's regen brengt geen zegen.

Geeft Margriet geen zonneshijn dan zal het een natte zomer zijn.

Regent het op St. Margriet, dan zie je zes weken de zon niet.

Als St. Margriet aan het regenen is, regent het 6 weken gewis.

Is het droog op Pisgriet, dan regent het 30 (of 40) dagen niet.

Regent het op St. Margriet, dan krijgen we 6 weken een natten tied.

Regent het op St. Margriet niet, dan regent het in zes weken niet.

Regen op St. Margriet, dan hebben we zes weken boerenverdriet.

Hondshete dagen

"Komen de Hondsdagen met veel regen, dan gaan we slechte tijden tegen; hondsdagen helder en klaar, verwacht dan maar een gunstig jaar". De periode van de Hondsdagen, tussen ongeveer 20 juli en 20 augustus, is het hoogtepunt van de zomer, de hoogzomer.

Hondsdagen tegenwoordig minder nat

Het aardige is dat voor ons land beide uitspraken opgaan, al zijn daar tegenwoordig door de nieuwste klimatologische ontwikkelingen wel kanttekeningen bij te plaatsen. Het is niet alleen de warmste maar vaak ook de natste tijd van het jaar met de grootste kans op onweersbuien. Vooral lokaal kan er dan dus veel regen vallen, maar de nieuwste klimaatcijfers laten zien dat met name augustus

de laatste jaren een stuk droger was. Gemiddeld over 1971-2000 leverde juli in De Bilt 70 mm en augustus 58 mm neerslag op. Over 1931-1960 was dat respectievelijk 78 en 88 mm. Vooral augustus is dus een stuk droger geworden, althans in De Bilt. Voor andere plaatsen geldt dat wellicht niet of is de afname minder uitgesproken, maar de nieuwe landelijke en regionale klimatologische gegevens zijn pas komend najaar beschikbaar.

Kans op Hondse hittegolf het grootst

De langste hittegolf die ons land ooit meemaakte beleefden we in 1975: op 29 juli begon een aaneengesloten reeks van 18 dagen zomerse dagen begon, waarvan er 6 tropisch waren. Een hittegolf is een tijdvak van tenminste vijf dagen waar op elke dag de temperatuur 25 graden of hoger is en in dat tijdvak bovendien op zeker drie dagen een waarde van minstens 30 graden wordt bereikt. De 20e eeuw telde er 32, de laatste van die eeuw van 28 juli tot en met 4 augustus 1999. Tussen half juli en half augustus komen de meeste hittegolven voor, dus dat valt samen met de Hondsdagen. De vroegste hittegolf van het jaar boekte het KNMI in 1922, toen het tijdvak 21 mei-25 mei uitzonderlijk warm was. In september is nog nooit een hittegolf voorgekomen. Het weerstation Ell in Limburg noteerde in de snikhete septembermaand van 1999 (de warmste in drie eeuwen) vanaf de 11e wel een reeks van drie tropische dagen. Sommige zomers tellen meerdere hittegolven zoals vier in 1947. Officieel geldt de definitie van een hittegolf alleen voor De Bilt, maar we kunnen het begrip natuurlijk ook regionaal invullen.

foto: Ronald Geerlof

Einddata

Het is al moeizaam genoeg om een begindatum voor de Hondsdagen te vinden, maar het einde is feitelijk onvindbaar. Toch zijn er een aantal aanknopingspunten. We zagen al dat de Hondsdagen bij de Egyptenaren op 19 juli begonnen en in de Juliaanse kalender is vastgelegd dat deze eindigen op het moment dat het sterrenbeeld 'Lier' gelijktijdig met de zon ondergaat, 11 augustus dus; strikt genomen voor de breedte waarop Egypte ligt. In de Middeleeuwen liet men de periode van de Hondsdagen lopen van 22 juli tot 22 augustus. Dit was de tijd die de zon nodig had om het teken van de Leeuw te doorlopen en is

vastgelegd in het eerste Concilie van Nicea in het jaar 325. Merk op dat er al een kleine verspringing in de begindatum zit!

Nog wat uitspraken:

Komen de hondsdagen met veel regen, dan gaan we slechte tijden tegen.

Hondsdagen regen, magere zegen.

Tijdens de Hondsdagen maken donder en bliksemvuur, de melk zuur.

De hondsdagen helder en klaar, betekenen een heel goed jaar.

Zijn de hondsdagen helder en klaar, verwacht dan maar een gunstig jaar.

Plantennamen met hond

Hondsdrif

Hondsroos

Hondsviooltje

De hond komt er in onze taal slecht af

Zo moe zijn als een hond.

Sterven als een hond.

Stomme hond!

Weglopen als een hond met de staart tussen de benen.

Iemand honds behandelen.

Iemand zo uitschelden dat de honden er geen brood van lusten.

Geen slapende honden wakker maken.

Met onwillige honden is het kwaad hazen vangen.

De hond in de pot vinden

Kattendagen

Na de Hondsdagen volgden drie 'Kattendagen'. Deze lijken echter geen officiële status te hebben. Deze dagen waren waarschijnlijk een waarschuwing voor te veel optimisme. Men wilde hiermee aangeven dat, wanneer het weer tijdens de hondsdagen slecht was geweest, het niet één, twee, drie, ineens weer mooier werd. Hoe graag mens, hond en kat dat ook wilden!

Kopij voor 'Het Groene Blad'

AUTEUR: HERMAN HESKAMP

Bij het aanleveren van kopij en beeldmateriaal voor een snelle en correcte plaatsing in "Het Groene Blad" moet u de volgende regels in acht nemen.

Het aanleveren van teksten

- Zorg dat je op tijd bent. Let op de sluitingsdatum voor het insturen van kopij. Deze staat vermeld in de Colofon. De deadline is altijd eerder dan je denkt.
- Gebruik alleen hoofdletters aan het begin van de zin of als eerste letter van bijv. een eigennaam (geen woorden of zinnen in hoofdletters).
- Platte tekst aanleveren zonder opmaak en graag als een Word-document.

Aanleveren van beeldmateriaal

- Foto's als afzonderlijke bijlage aanleveren (dus niet in een Word-document plaatsen).
- Graag liggende foto's aanleveren!
- Indien beschikbaar de foto's aanleveren in jpg-formaat. Zo groot mogelijk.
- Vermeld bij de foto wie de fotograaf is en wat eventueel als tekst erbij gezet kan worden.

Let op bij beeldmateriaal van het internet! Hierop kan copyright rusten. Gebruik daarvan kan de vereniging veel geld kosten. Mocht u mensen of groepen fotograferen, vraag dan even toestemming voor gebruik van de foto in ons verenigingsblad.

Heeft u geen foto's dan kan de redactie/opmaak deze eventueel (rechten vrij) erbij zoeken.

Tekst en beeldmateriaal per mail sturen naar redactie@ivn-eerbeek.nl

NB: De redactie behoudt zich het recht voor artikelen niet te plaatsen, dan wel te redigeren of in te korten. De eindverantwoordelijkheid voor een artikel berust geheel bij de auteur. De redactie neemt geen verantwoordelijkheid voor de betrouwbaarheid en veiligheid van de tekst. Evenmin houdt plaatsing van een artikel in dat de redactie de mening van de auteur onderschrijft.

De uiterste inzenddatum van kopij voor het volgende nummer is 30 september 2018.

Agenda

Zaterdag 11 augustus

Voorwandelen loenermark

Start: 09.00 uur

Eerste gids: Herman Heskamp

Overige gidsen. Gerard Nijhof en Lambert Kouwenberg

Zaterdag 29 september

Wat: Uitje IVN

Plaats: De achterhoek

Duur: ochtend en middag

Zondag 12 augustus

Publieksexcursie heidelandschap

Aanvang: 14.00 uur

Thema: Natuur in de buurt

Start: Parkeerplaats Ramenberg

aan de Groenendaalseweg Loenen

Zaterdag 6 oktober

Voorwandelen paddenstoelen in het Leusveld

Start: 09.00 uur

Eerste gids: Sandra Omlo

Overige gidsen: Herma Scherpenzeel

Aad van Leeuwen en Gerard Bosch

Zaterdag 15 september

Voorwandelen Beken en sprengen

Start: 09.00 uur

Eerste gids: Bert van der Saag

Overige gidsen: Mart Helle en Lambert Kouwenberg

Zondag 7 oktober

Publieksexcursie paddenstoelen Leusveld

Thema: Paddenstoelen

Aanvang: 14.00 uur

Start: Parkeerplaats ingang landgoed

Leusveld aan de Rhienderensestraat Brummen

Zondag 16 september

Publieksexcursie Sprengen en beken

Aanvang: 14.00 uur

Start: Parkeerplaats restaurant De Heideroos

aan de Harderwijkerweg in Eerbeek

Zondag 11 oktober

Fotowandeling Webersbos

Aanvang: 09.30 uur

Start: Parkeerplaats De Korenmolen

Kanaalweg 3 Eerbeek

Meer informatie www.ivn-erbeek.nl

Donderdag 27 september

Vierseizoenwandeling Groot Engelenburg

Aanvang: 09.30 uur

Start: Parkeerplaats Eerbeekse weg 3 Brummen

Alle excursies duren ongeveer twee uur, tenzij anders aangegeven. Stevig schoeisel is een aanrader.